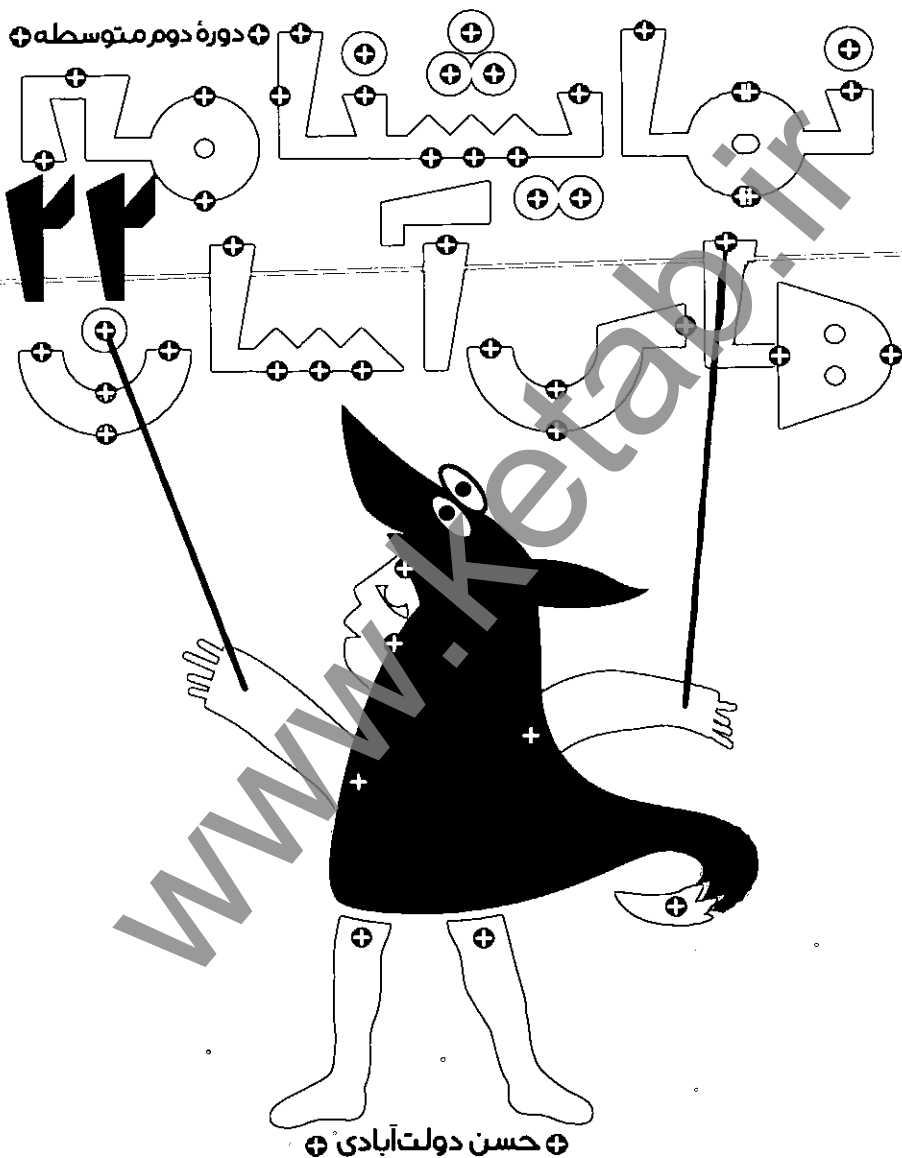

✚ برای اجرا در کلاس درس و محفلهٔ تئاتر ✚ پنج نمای سادهٔ عروسکی و غیرعروسکی ✚

✚ دورهٔ دوم متوسطه ✚

کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

مرکز هنرهای نمایشی

جلد ۲۲

دوره دوم متوسطه

نمایشنامه‌های آسان
برای اجرا در کلاس درس و صحنه تئاتر

شهر بی گدا

نویسنده: حسن دولت‌آبادی

تصویرگر: ابراهیم کاشانی

چاپ: صحافی و لیتوگرافی؛ وژه پرداز اندیشه - چاپ اندیشه

چاپ دوم: (اول ناشر): ۱۳۹۲

شمارگان: ۲۵۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۷۵-۵۰۳-۳

شابک دوره: ۹۷۸-۶۰۰-۱۷۵-۴۹۹-۱

قیمت: ۱۵۹۰۰ تومان

نقل و چاپ از نسخه یا هر گونه برداشت به هر شکل، منوط به اجازه رسمی از نشر
سوره مهر است. هر گونه برداری نمایشی به هر شکل، مشروط به کسب مجوز کتبی از
نویسنده خواهد بود.

شماره کتابشناسی ملی: ۳۰۵۹۳۳۶

عنوان و نام پدیدآور: شهر بی گدا / نویسنده: حسن دولت‌آبادی.

تصویرگر: ابراهیم کاشانی

مشخصات نشر: تهران: شرکت انتشارات سوره مهر، ۱۳۹۱ -

مشخصات ظاهری: ۲۵۶ ص.

ISBN: 978-600-175-503-3

فروست: نمایشنامه‌های آسان برای اجرا در کلاس درس و صحنه تئاتر.

پنج نمایشنامه عروسکی و غیر عروسکی، مقطع دبیرستان: ۲۲ -

موضوع: نمایشنامه کودکان (فارسی)

موضوع: نمایش کودکان و نوجوانان -- راهنمای آموزشی

(متوسطه)

موضوع: نمایشنامه فارسی -- قرن ۱۴

موضوع: نمایش و آموزش و پرورش

رده بندی دیویی: ۸۱۴۲/۶۲

رده بندی کنگره: ۱۳۹۱ ش ۷۶ / PIRA-۴۴

سرشناسه: دولت‌آبادی، حسن، ۱۳۳۵ -

شناسه افزوده: شرکت انتشارات سوره مهر

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

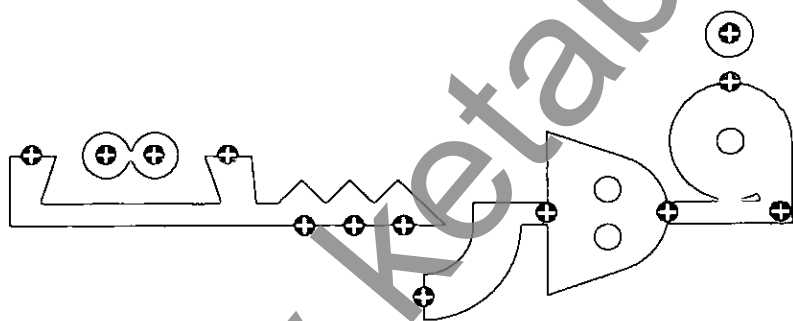
نشانی: تهران، خیابان حافظ، خیابان رشته پلاک ۲۲

صندوق پستی: ۱۵۸۱۵-۱۱۴۴

تلفن: ۶۱۹۴۲ سامانه پیامک: ۳۰۰۰۵۴۱۹

تلفن مرکز یخزن (پنج خط): ۶۶۴۶۰۹۹۴ فکس: ۶۶۴۴۶۹۹۵

www.sooramehr.ir

پیش گفتار ۲ ⊕ / ۹ /

پیش گفتار ۱ ⊕ / ۱۳ /

مقدمه نویسنده ⊕ / ۱۵ /

نقش هنر نمایش در آموزشگاه‌ها - دکتر فرهاد ناظرزاده کرمانی ⊕ / ۲۱ /

راهنمای اجرا ⊕ / ۲۷ /

برخی از انواع نمایش عروسکی ⊕ / ۳۱ /

نمایشنامه «شهر بی گنا» ⊕ / ۳۷ /

طرح پیشنهادی برای کارگردانی و بازیگری ⊕ / ۷۳ /

تحلیل اشخاص نمایش ⊕ / ۸۱ /

گفت‌وگوی پیش از اجرا ⊕ / ۸۷ /

- نمایشنامه «اشتباه کوچک، تنبیه بزرگ» ۹۵/⊕
- طرح پیشنهادی برای کارگردانی و بازیگری غیر عروسکی ۱۱۹/⊕
- طرح پیشنهادی برای کارگردانی و بازیگری عروسکی ۱۲۱/⊕
- تحلیل اشخاص نمایش ۱۲۵/⊕
- گفت‌وگوی پیش از اجرا ۱۲۹/⊕
- نمایشنامه «شادی محله کوچک تو» ۱۳۵/⊕
- طرح پیشنهادی برای کارگردانی و بازیگری ۱۶۱/⊕
- تحلیل اشخاص نمایش ۱۶۹/⊕
- گفت‌وگوی پیش از اجرا ۱۷۳/⊕
- نمایشنامه «زرنگی» ۱۷۹/⊕
- طرح پیشنهادی برای کارگردانی و بازیگری ۱۹۹/⊕
- تحلیل اشخاص نمایش ۲۰۳/⊕
- گفت‌وگوی پیش از اجرا ۲۰۵/⊕
- نمایشنامه «راهنمایی خراشه» ۲۰۹/⊕
- طرح پیشنهادی برای کارگردانی و بازیگری غیر عروسکی ۲۲۹/⊕
- طرح پیشنهادی برای کارگردانی و بازیگری عروسکی ۲۳۳/⊕
- تحلیل اشخاص نمایش ۲۳۵/⊕
- گفت‌وگوی پیش از اجرا ۲۳۷/⊕
- معرفی مشاهیر این مجموعه ۲۴۱/⊕
- منابع ۲۴۹/⊕

پیش‌گفتار ۲

نوشتن نمایشنامه‌های آسان... از سال ۱۳۷۸ آغاز شد. سه سال طول کشید تا اولین نمایشنامه و ضمیمه آن، با طرح کونی، نوشته شد و قالب شایسته خود را به دست آورد؛ نمایشنامه‌ای با سه بخش ضمیمه که مشکلات بی‌شماری همچون سالن اجرا، دکور، لباس، زمان تمرین، و حتی نیاز به کارگردان کارآزموده را در مدارس مرتفع کرد. چون به تجربه می‌دانستم تقریباً همه مدارس کشور فاقد این امکانات اند. هدفم آن بود که نمایشنامه‌های مناسبی برای مدارس کشور بنویسم؛ نمایشنامه‌هایی که ضمن توجه به ضرورت‌های اعتقادی، اخلاقی، اجتماعی، علمی، و نیز رعایت تفکیک جنسیت دختر و پسر، با کمترین هزینه و در سریع‌ترین زمان ممکن، به اصلاح رفتار نسل آینده کشور بینجامد.

پس از اینکه نشر قطره ده جلد نخست این آثار را، که شامل پنجاه نمایشنامه بود، در سال ۱۳۸۵ منتشر کرد، استقبال آغاز شد و کتاب‌ها به چاپ چهارم رسید. اجرای فراگیر این نمایشنامه‌ها در مدارس، جشنواره‌های دانش‌آموزی، و نیز دیگر جشنواره‌های کشور، همچنین اجرای عمومی این آثار توسط گروه‌های حرفه‌ای مؤید توفیق این اقدام است. گفتنی است بعضی از خانواده‌ها، برای تقویت و اصلاح برخی رفتارهای فرزندان، در منازل، به اجرای این نمایشنامه‌ها می‌پردازند.

در پاسخ به کارگزاران مایی که این نمایشنامه‌ها را خارج از فعالیت‌های مدرسه‌ای اجرا می‌کنند و درباره علت کم بودن حجم یی‌خی از نمایشنامه‌ها می‌پرسند اعلام می‌کنم، بر اساس عنوان کلی کتاب‌ها، کوشش کردم از گسترش اکثر این آثار خودماری کنم. به این ترتیب، یی‌خی از این آثار برای اجرا در خارج از مدرسه نیازمند گسترش خواهند بود؛ مثلاً نمایشنامه «وقتی ماهی غرق می‌شود»، که پیش‌تر در جلد ۲ به چاپ رسیده بود، برای اجرای عمومی خارج از مدرسه - با کارگردانی دخترم - گسترش یافت و با همان گستردگی بار دیگر چاپ شده است.

اینک، پس از یازده سال تلاش پی‌گیر، صدر پنجاه نمایشنامه در سی جلد فراهم آمده و بخش جدید «طرح پیشنهادی برای کارگردانی و بازیگری عروسکی» هم به آن افزوده گردیده است. ده جلد از این مجموعه چاپ مجدد همان جلدهای پیشین است که با ویراست جدید منتشر می‌شود.

بسیار خرسندم که به چنین توفیقی دست یافتیم. اما، در کنار این خرسندی، انتظار می‌رود نهادهای فرهنگی ذیربط، یه‌ویژه وزارت آموزش و پرورش، که بدون صرف کمترین هزینه اصلی‌ترین مصرف‌کننده این

آثار است، از حمایت‌های معنوی و مادی خویش دریغ نوزد. کمترین حمایت این وزارت‌خانه ممانعت از تکثیر و کپی این نمایشنامه‌هاست؛ که متأسفانه در حال حاضر این مهم رعایت نمی‌شود. از اولیای محترم آموزش و پرورش و مدارس و دانش‌آموزان انتظار دارم، برای رعایت حقوق شرعی و قانونی نویسنده، از کپی کردن کتاب به هر شکل خودداری کنند.

از ریاست محترم نشر سوره مهر، جناب آقای محمد حمزه‌زاده، و مدیر محترم تولید، جناب آقای جواد یزدان‌پناه، و همکاران آگاه و دقیقشان خانم‌ها اکرم دره‌سوست‌نیک، مدینه مؤمنی، ابراهیم کاشانی و همکارانشان بسیار سپاس‌گزارم.

نیز جا دارد از دوست و همکار فرهیخته، استاد محترم، خانم سیمین امیریان، برای همه همکاری‌های بی‌دریغشان، به‌ویژه نگارش بخش کارگردانی عروسی آثار؛ فرزندان مهربانم، عاتکه و حسین و آیدا، برای همکاری‌های همه‌جانبه؛ همه مربیان، معلمان، هنرمندان، والدین عزیزی که به صورت حضوری و تماس‌های تلفنی با حمایت‌هایشان مرا مرهون محبت خویش کرده‌اند؛ صمیمانه سپاس‌گزاری کنم. کلمات پاسخ‌گوی مهربانی این عزیزان نیست.

حسن دولت‌آبادی

پیش‌گفتار ۱

اولین تئتری که در کلاس بازی کردم بخشی از نمایشنامه هملت نوشته نویسنده نامدار جهان، ویلیام شکسپیر، بود که در یکی از کتاب‌های درسی چاپ شده بود. سال اول دبیرستان بودم و فقط چند ماه از فعالیت‌های تئتری من، بیرون از دبیرستان، می‌گذشت. اجرای آن قطعه بدون آگاهی و شناخت و حتی بدون مطالعه کامل اثر انجام شد و من کمبودهای چنین اجرایی را احساس می‌کردم. پس از آن نیز نبود نمایشنامه‌های مناسب اجرا در دبیرستان همچنان برایم مشهود بود. سال‌ها بعد، که مربیگری و کارگردانی تئاتر کودکان زیر شش سال تا دانش‌آموزان دبیرستانی را عهده‌دار شدم و با تدریس در مقطع کارشناسی در خدمت مربیان آموزش

و پرورش چند استان بودم، همواره با این کمبود جدی مواجه گردیدم. واقعیت این است که حتی امروز، که تعداد قابل ملاحظه‌ای نمایشنامه تولید شده است، به دلایل گوناگون، بسیاری از این آثار در مدارس امکان اجرا نمی‌یابند. از این دلایل می‌توان به ناهمخوانی آثار با مقدرات مدارس و محدودیت امکانات و مقررات و وقت در آموزشگاه‌ها اشاره کرد. البته دلیل اصلی دیگری هم وجود دارد و آن ناآشنایی اکثر مربیان و دبیران محترم و نیز دانش‌آموزان عزیز علاقه‌مند با نحوه تولید تئاتر است.

موانع موجود مرا بر آن داشت تا به نوشتن این مجموعه برای مقاطع ابتدایی، راهنمایی، و دبیرستان اقدام کنم؛ مجموعه‌ای که علاوه بر متن نمایشنامه مقدمات ضروری اجرای تئاتر را هم در بر دارد. نگارش صد و پنجاه نمایشنامه را با همین ویژگی در سی جلد در نظر دارم که امیدوارم به مدد حضرت حق تعالی با شایستگی به انجام رسد. جا دارد ارادت‌م را حضور استاد محترم جناب آقای دکتر فرهاد ناظرزاده کرمانی برای استقبال بسیارشان از این مجموعه و نیز در اختیار نهادن مقاله هوشمندانه «نقش هنر نمایش در آموزشگاه‌ها» ابراز دارم.

از لطف بی‌دریغ پسر و دختر مهربان و فهیم و سخت‌کوشم، حسین و عاتکه عزیز، که در آماده‌سازی همه مجلدات این مجموعه با من هم‌فکری و همکاری بسیار کردند صمیمانه تشکر می‌کنم. برای تشکر از این همه لطف و مهرورزی کلمات دیگری نیافتم.

مقدمه

جهان امروز به سرعت در حال تغییر است. نگرانی عمدهٔ چنین جهانی گم شدن هویت است. سرعت توسعهٔ فرهنگ فردی و اجتماعی نگرانی‌هایی برای جوامع فراهم آورده است. جامعه‌ای که از سرعت لازم برای این دگرگونی بی‌بهره باشد ناچار خواهد شد فاصلهٔ ایجادشده بین افراد و ارزش‌های خودی را بپذیرد و به القائنات بیگانه دل ببندد. به همین علت، شناختن نیازهای اساسی اجتماع و یافتن راه‌های شایسته برای رفع آن نیازها ضروری است. بهره‌گیری اصولی از این شناخت در برنامه‌ریزی‌های اوقات فراغت باعث تقویت روحی و بروز خلاقیت دانش‌آموزانی خواهد شد که شخصیت آن‌ها در حال شکل‌گیری است و نسل آینده را برای تبدیل شدن به شهروندی آگاه و مسئولیت‌پذیر آماده می‌کند. این برنامه‌ریزی

نه تنها توفیق فعالیت‌های آموزشی دانش‌آموزان را افزایش خواهد داد، که بستر را برای ایجاد جامعه مطلوب آینده فراهم خواهد ساخت. در غیر این صورت و در صورت پرداختن صرف به علوم، آنان مجذوب تنوع علوم جهانی خواهند شد و شکاف عمیقی بین آن‌ها و جامعه خودی به وجود خواهد آمد. برنامه‌ریزی برای اوقات فراغت به هیچ وجه به معنی پُر کردن بی‌هدف وقت نیست. بلکه، در عین توجه به همه موارد یادشده، باید متوجه حفظ و توسعه فرهنگ ملی و ایجاد شرایط برای دستیابی به فرهنگی جهانی باشد؛ به صورتی که نه تنها فرهنگ ملی تحقیر نشود، که موجبات مباحات افراد جامعه را فراهم آورد و به این پرسش که «من کیستم؟» یا «که می‌خواهم باشم؟» پاسخ دهد. و تئاتر یکی از فعالیت‌های محبوب و مؤثر برای چنین برنامه‌ریزی‌ای است.

به استناد تاریخ نمایش، انسان از زمان اندیشیدن و جست‌وجو برای یافتن علت وقوع اتفاقات پیرامون خویش به «نمایش» نیز پرداخت. او به وجود نیروهای فراتر از توان محدود خود واقف شد و کوشید، به مدد نمایش، از فردیت خویش خارج شود و با حضور در تلاشی جمعی «جتماع» را به رسمیت بشناسد و از طریق نمایش ارزش‌ها و اهداف خود را تقویت کند. پس، نمایش را به امکانی برای آموختن و آموزش دادن بدل ساخت. اما این‌ها همه قابلیت‌های نمایش نبود. آنچه نمایش برای آدمی به ارمغان آورد رسیدن به نوعی پالایش و زدودن کاستی‌ها و گزلی‌های روحی و رفتاری بود. بعدها، که در یونان از دل نمایش‌های اولیه تئاتر به وجود آمد، تزکیه نفس حاصل اصلی تئاتر شناخته شد. ارسطو، فیلسوف یونانی و نخستین منتقد هنر در جهان، در کتاب فن شعر، حاصل تئاتر را رسیدن به کاتارسیس یا تزکیه نفس برشمرد. اهمیت تئاتر در یونان قرن پنجم

پیش از میلاد بدان پایه بود که عالی‌ترین مقامات اجتماعی و دینی آتن مسئولیت جشنواره‌های مهم آتنی را بر عهده داشتند و بلندمرتبه‌ترین متفکران آن اجتماع در مقام نویسندگان و کارگردان به تولید آثار عمیق و هوشمندانه پرداختند؛ آثاری که، پس از گذشت قرن‌ها، هنوز در سراسر دنیا اجرا می‌شود.

نمایش و پس از آن تئاتر در طی زمان تغییرات اساسی یافت، اما همواره اهداف مشترکی را پی می‌گرفت که عمده‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از:

- تلاش برای دانستن آنچه وجود دارد و دانش محدود بشر هنوز آن را کشف نکرده است.

- حضور در فعالیتی جمعی، بنا بر ضرورت‌های اعتقادی و معیشتی، برای جیدسازی انسان از فردیت خودخواهانه و پیوند او به هستی، برای احترام نهادن به حقوق دیگران و شناسایی موقعیت فرد در اجتماع.
- آموزش ارزش‌های مورد توجه جوامع و تقویت روحیه احترام به اجتماع.
- تمیز راستی‌ها از ناراستی‌ها، با الگو قرار دادن قهرمان، به منظور اصلاح جامعه.

به این ترتیب، تئاتر تعلق انسان هوشمند را، که از کودکی و به طور غریزی یا نمایش مأنوس بود، استمرار بخشید و به کسب شناخت لازم ترغیب کرد. حتی با ظهور سینما و تلویزیون هم تئاتر قابلیت و تأثیر خویش را از دست نداد و با شناخت ضرورت‌های جهان معاصر قالب‌های نوینی را برگزید و با توانایی بیشتر به حیات خویش ادامه داد.

گرچه از گذشته تا امروز اهداف گوناگونی باعث توجه به تئاتر شده است، در نگاهی کلی می‌توان همه آن‌ها را در یک هدف جامع، یعنی آموزش، خلاصه کرد.

روان‌شناس آگاهی گفته است: «آدمی از آغاز تولد تا مرگ نیازمند نوازش است و در طول عمر او فقط شکل این نوازش تغییر می‌کند.» اگر این نیاز در کودکی با کشیدن دست بر سر او تأمین می‌گردد، در بزرگسالی با توجه کردن به او در عرصه‌های علمی و هنری و ورزشی و حتی امور جاریه زندگی این نیاز برطرف می‌شود. تئاتر از امکانات بسیار مناسبی برای بروز فعالیت‌های فردی شایسته، تشویق شدن اصولی، تخلیه انرژی، و مورد توجه قرار گرفتن برخوردار است.

هر کس به اندازه درونیات، آموخته‌ها، و مایه انسانی‌اش دایره‌ای فرضی از جهان برای خود ترسیم می‌کند. تئاتر به اجتماعی کردن این فردیت یاری می‌رساند. گسترش همکاری جمعی، پیوستگی، آشتی خواهی، صلح‌جویی، تقویت حس برادری، ایجاد علاقه به کار، شناخت و دریافت زیان حال و شیوه زندگی، پاسداری از حکمت و اراده و خواست، و غنای همه ابعاد وجودی خویش از راه بازشناسی هویت از دیگر قابلیت‌های تئاتر است.

فعالیت‌های فرهنگی، به‌ویژه تئاتر، می‌تواند مردمان نسلی را برای مقابله روشن‌بینانه با مسائل و مشکلات موجود و آینده‌توانا سازد و به نوجوانان و جوانان یاری دهد پرسش‌های واقعی و پرمایه و عمیق را مطرح کنند و طرح‌های روشن و اطمینان‌بخش برای بهروزی بخواهند و در اختیار گیرند. عرضه دلایل زندگی به جوانان علتی غایی است و دیگر علت غایی را در بر می‌گیرد.

اما تئاتر آموزش و پرورش شرایط ویژه خود را دارد. مدرسه، که دومین اجتماع خاص بعد از خانه است، حساس‌ترین محل برای فراگیری رفتارهای اجتماعی و کاربردی کردن علوم با هدف بهبود کیفیت زندگی است. به همین علت، توجه به این تلاش فرهنگی و هنری خاص، به موازات آنچه

مدرسان و مربیان محترم در کلاس‌ها آموزش می‌دهند، اهمیت ویژه‌ای دارد. واقعیت این است که حجم و اهمیت دروس فرصت پرداختن به رفتارهای اجتماعی دانش‌آموزان را کاهش می‌دهد.

مشارکت در فعالیت‌های جمعی، مسئولیت‌پذیری، شناخت حقوق خود، احترام به حقوق دیگران، و آموزش امور اعتقادی و کاربردی زندگی را باید در فعالیت‌های جمعی خارج از کلاس جست‌وجو کرد و چنان که اثبات شده است، یکی از راه‌های کوتاه دستیابی به این رفتارها پرداختن به فعالیت‌های تئاتری است. همهٔ امور مهم حتی دروس علمی را می‌توان از طریق تئاتر آموزش داد.

ائمهٔ معصوم ما نیز بر اهمیت و تأثیر آموزش از طریق نمایش وقوف کامل داشته‌اند. نشان دادن طریقهٔ صحیح وضو گرفتن توسط امام حسن^(ع) و امام حسین^(ع) به پیرمردی که درست وضو نمی‌گرفت و نمایاندن روش صحیح نماز خواندن توسط حضرت علی^(ع) به اجتماع حاضر در محضر رسول گرامی اسلام نمونه‌هایی از این بذل توجه است. قرآن کریم نیز، برای تأثیر بیشتر کلام وحی، از داستان و درگیری نیروهای خیر و شر بهرهٔ بسیار برده است.

می‌توان از فارغ‌التحصیلان تئاتر دانشگاه‌ها برای تولید تئاتر در آموزش و پرورش یاری جست. استقبال دانش‌آموزان از این فعالیت‌ها، وجود بیش از دو هزار کانون و مرکز فرهنگی و هنری معتبر چون کانون پرورش فکری، در اختیار داشتن ساختمان مدارس و کلاس‌های آن، و مهم‌تر از همه وجود حدود نوزده میلیون دانش‌آموز شرایط مطلوب را برای این فعالیت در آموزش و پرورش فراهم آورده است. به نظر می‌رسد حلقهٔ مفقودهٔ این زنجیر برنامه‌ریزی اساسی و درازمدت است.

آثار این جلد، که پنج نمایشنامه از صد و پنجاه نمایشنامه و ضامین آن است، بر اساس شناخت این نیازها فراهم آمده است. این مجموعه سی جلدی بر آن است که امکان اجرای نمایشنامه‌ها را در کلاس‌های مدارس فراهم آورد. بسیار کوشش شده است آثار فانتزی خاصی که در قالب‌های غیر انسانی نوشته شده است بر ادبیات ارزشمند کهن ایران متکی باشد و اجرای آن‌ها با حداقل امکانات ممکن شود.

به دلیل ناشنایی اکثر مربیان و معلمان عزیز با کارگردانی، «طرح کارگردانی و بازیگری عروسکی» و «کارگردانی و بازیگری غیرعروسکی» هر نمایش پیشنهاد شده است. علاوه بر این، در بخش «تحلیل اشخاص نمایش»، شخصیت‌های هر اثر به اختصار تحلیل شده است و در بخش مستقل «گفت‌وگوی پیش از اجرا»، متناسب با تم هر اثر، جملاتی از متفکران جهان انتخاب و ارائه شده است تا به استناد جمله حضرت علی^(ع) که فرمود: «فراگیر حکمت و فرزادگی را از هر کس که آن را برای تو آورده و بنگر به آنچه گوید و نگاه نکن به آن کسی که گوید»، قبل از اجرای هر اثر فرصت بحث متنوع و همه‌جانبه با دانش‌آموزان تماشاگر فراهم شود. به اصول کلی مربوط به اجرای تئاتر، به‌ویژه آثار این مجموعه، نیز در بخش «راهنمای اجرا» پرداخته شده است.

امید است این اقدام فرهنگی به تقویت بنیه علمی دانش‌آموزان و جهت دادن به شخصیتشان به منزله یک شهروند موفق یاری رساند.

حسن دولت‌آبادی

۱. عبدالواحد بن محمد آمدی (گردآورنده)، غرر الحکم و درر الکلم آمدی^(ع)، جلد دوم، سید هاشم رسولی محلاتی، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۷۷.